MAKTAB RAHBARLARI FAOLIYATIDA INSON OMILIGA ASOSLANGAN BOSHQARUVNING AHAMIYATI

Zikirillayeva Iroda Baxodir qizi
Xalqaro Nordik Universiteti,
1- MPA 24 guruh II- kurs magistranti
ORCID: 0009-0005-6086-1042
E-mail: ganievairoda97@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.20325991

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktab rahbarlari faoliyatida inson omiliga asoslangan boshqaruvning mazmuni, mohiyati va ta’lim tizimidagi ahamiyati keng yoritilgan. Zamonaviy ta’lim muassasalarida boshqaruv samaradorligini oshirishda pedagogik jamoa bilan ishlash madaniyati, kommunikativ yondashuv, liderlik, motivatsion boshqaruv va strategik fikrlashning o‘rni ilmiy manbalar asosida tahlil qilindi. Shuningdek, inson omiliga asoslangan boshqaruvning ta’lim sifati, pedagoglar faoliyati va jamoaviy muhitga ta’siri ochib berildi. Tadqiqot davomida xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari tahlil qilinib, zamonaviy maktab boshqaruvida inson kapitalining muhim strategik omil ekanligi asoslandi.

Kalit so‘zlar: inson omili, boshqaruv kompetensiyasi, liderlik, strategik boshqaruv, motivatsiya, kommunikativ kompetensiya, pedagogik menejment, ta’lim sifati.

Kirish. Bugungi globallashuv, raqamlashtirish va innovatsion rivojlanish jarayonlari ta’lim tizimi oldiga mutlaqo yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Zamonaviy jamiyatda ta’lim sifati davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlaridan biri sifatida qaralmoqda. Shu sababli umumiy o‘rta ta’lim muassasalarini samarali boshqarish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy muammolardan biriga aylangan. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, boshqaruv samaradorligini oshirish va ta’lim muassasalarida zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, “2030 yilgacha xalq ta’limi tizimini rivojlantirish konsepsiyasi”, Prezident farmon va qarorlarida ta’lim boshqaruvini takomillashtirish ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan.

Zamonaviy maktab rahbari faqat ma’muriy boshqaruvni amalga oshiruvchi shaxs emas, balki pedagogik jamoani birlashtiruvchi, innovatsion faoliyatni tashkil etuvchi, motivatsion muhit yaratuvchi va strategik qarorlar qabul qiluvchi lider hisoblanadi. Shu sababli boshqaruv jarayonida inson omiliga asoslangan yondashuv alohida ahamiyat kasb etmoqda. Inson omili deganda tashkilot faoliyatida insonning motivatsiyasi, psixologik holati, jamoa bilan munosabati, kommunikativ salohiyati va kasbiy rivojlanishiga ta’sir qiluvchi omillar tushuniladi. Ta’lim tizimida aynan inson omiliga e’tibor qaratilishi pedagoglarning ish faoliyatiga bo‘lgan munosabati, jamoa muhiti va ta’lim sifati oshishiga xizmat qiladi.

Bugungi kunda ko‘plab rivojlangan davlatlarda ta’lim boshqaruvida “human-centered management” — inson markazli boshqaruv konsepsiyasi keng qo‘llanilmoqda. Ushbu yondashuvga ko‘ra, rahbarning asosiy vazifasi jamoani boshqarish emas, balki inson resurslarini rivojlantirish va pedagoglarning ichki salohiyatini ochib berishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur maqolani tayyorlashda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, SWOT va PEST tahlili metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, boshqaruv psixologiyasi, pedagogik menejment va strategik boshqaruv bo‘yicha mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari o‘rganildi. Tahlillar davomida inson omiliga asoslangan boshqaruvning quyidagi asosiy komponentlari ajratib olindi:

kommunikativ kompetensiya;
liderlik qobiliyati;

motivatsion boshqaruv;
konfliktologik kompetensiya;
strategik fikrlash;
innovatsion boshqaruv ko‘nikmalari;
jamoaviy hamkorlikni tashkil etish.

Shuningdek, zamonaviy ta’lim boshqaruviga ta’sir etuvchi ichki va tashqi omillar SWOT va PEST tahlili orqali o‘rganildi.

SWOT tahliliga ko‘ra:

Kuchli tomonlar:

tajribali pedagog kadrlarning mavjudligi; davlat tomonidan ta’limga e’tiborning kuchayishi; normativ-huquqiy bazaning takomillashuvi.

Zaif tomonlar:

ayrim rahbarlarda strategik boshqaruv ko‘nikmalarining yetishmasligi; kommunikativ yondashuvning sustligi; innovatsion boshqaruv texnologiyalaridan foydalanish darajasining pastligi.

Imkoniyatlar:

xalqaro tajribalarni joriy etish; raqamli boshqaruv tizimlarini rivojlantirish; rahbarlar uchun malaka oshirish dasturlarining kengayishi.

Tahdidlar:

zamonaviy texnologiyalar bilan ishlashdagi qiyinchiliklar; pedagoglarda kasbiy stressning ortishi; boshqaruvdagi byurokratik to‘siqlar.

PEST tahlili natijalari ham siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik omillar maktab boshqaruviga bevosita ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatdi.

Natijalar. Tahlillar natijasida inson omiliga asoslangan boshqaruv maktab faoliyati samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, pedagogik jamoa bilan samarali ishlaydigan, ochiq kommunikatsiya muhitini yarata oladigan va motivatsion boshqaruv usullarini qo‘llaydigan rahbarlar faoliyatida yuqori natijalar kuzatiladi. Pedagogik menejment bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki:

- jamoa bilan demokratik usulda ishlaydigan rahbarlarda pedagoglarning ish samaradorligi yuqori bo‘ladi;
- pedagoglarni rag‘batlantirish ta’lim sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi;
- rahbarning liderlik qobiliyati jamoaning umumiy faoliyatiga bevosita ta’sir qiladi;
- kommunikativ madaniyat kuchli bo‘lgan jamoalarda konfliktlar kam kuzatiladi.

Shuningdek, inson omiliga asoslangan boshqaruvning asosiy natijalari quyidagilarda namoyon bo‘lishi aniqlandi:

1. Pedagoglarning motivatsiyasi oshadi

Rahbar tomonidan pedagoglarning mehnatini qadrlash, rag‘batlantirish va qo‘llab-quvvatlash ularning kasbiy faolligini oshiradi.

2. Jamoada sog‘lom psixologik muhit shakllanadi

Insoniy munosabatlarga asoslangan boshqaruv jamoa a’zolari o‘rtasida o‘zaro ishonch va hamkorlikni kuchaytiradi.

3. Ta’lim sifati yaxshilanadi

Pedagoglarning kasbiy faolligi oshgani sari dars sifati va o‘quvchilarning natijalari ham yaxshilanadi.

4. Innovatsion faoliyat rivojlanadi

Rahbar tomonidan innovatsion tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash pedagoglarning yangi metod va texnologiyalarni qo‘llashiga yordam beradi.

5. Konfliktli vaziyatlar kamayadi

Rahbarning kommunikativ madaniyati kuchli bo‘lsa, jamoadagi muammolar konstruktiv hal etiladi.

Muhokama. Zamonaviy boshqaruv nazariyalarida inson kapitali tashkilot rivojlanishining asosiy omili sifatida qaraladi. Mashhur menejment nazariyotchisi Peter Drucker tashkilot muvaffaqiyatini inson resurslarini samarali boshqarish bilan bog‘laydi. Henry Mintzberg esa rahbar faoliyatida kommunikativ va liderlik kompetensiyalarini ustuvor deb hisoblaydi.

Michael Fullanning ta’kidlashicha, ta’lim tizimidagi muvaffaqiyatli islohotlarning asosiy omili insoniy munosabatlar va liderlik hisoblanadi. Chunki har qanday innovatsiya avvalo insonlar tomonidan qabul qilinadi va amalga oshiriladi.

Bugungi maktab rahbari:

strategik fikrlovchi; jamoani birlashtira oluvchi; motivatsion muhit yaratuvchi; kommunikativ salohiyatga ega; innovatsion faoliyatni tashkil etuvchi lider bo‘lishi zarur.

Ta’lim boshqaruvida inson omiliga e’tibor bermaslik pedagoglarning kasbiy motivatsiyasi pasayishiga, jamoada ziddiyatlar kuchayishiga va ta’lim sifatining tushishiga olib kelishi mumkin.Shu sababli zamonaviy ta’lim tizimida inson omiliga asoslangan boshqaruv texnologiyalarini keng joriy etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa. Maktab rahbarlari faoliyatida inson omiliga asoslangan boshqaruv ta’lim tizimi samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy ta’lim muassasasida rahbarning faqat ma’muriy boshqaruvni amalga oshirishi yetarli bo‘lmay, pedagogik jamoa bilan samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yishi, sog‘lom psixologik muhit yaratishi va pedagoglarni motivatsiya qila olishi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, insoniy munosabatlarga tayangan boshqaruv pedagoglarning kasbiy faolligi, ijodkorligi va innovatsion faoliyatga bo‘lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, kommunikativ kompetensiya, liderlik qobiliyati, strategik fikrlash va motivatsion boshqaruv maktab rahbarining samarali faoliyat yuritishida asosiy omillar hisoblanadi. Pedagogik jamoada o‘zaro ishonch va hamkorlik muhitining shakllanishi esa ta’lim sifati hamda boshqaruv samaradorligining oshishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, rahbarning pedagoglarni qo‘llab-quvvatlashi, ularning fikrini tinglashi va kasbiy rivojlanishi uchun sharoit yaratishi jamoada barqaror va ijobiy muhitni shakllantiradi.

Bugungi globallashuv va raqamlashtirish sharoitida maktab rahbarlaridan zamonaviy boshqaruv texnologiyalarini qo‘llash, innovatsion yondashuvlarni amaliyotga joriy etish va inson kapitaliga alohida e’tibor qaratish talab etilmoqda. Shu sababli ta’lim muassasalarida inson omiliga asoslangan boshqaruv modelini keng joriy etish, rahbarlarning liderlik va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish hamda motivatsion boshqaruv mexanizmlaridan samarali foydalanish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Inson omiliga tayangan boshqaruv tizimi maktab rahbarlari faoliyatini takomillashtirish, pedagogik jamoaning kasbiy salohiyatini oshirish va ta’lim sifatini yaxshilashning muhim sharti sifatida namoyon bo‘ladi.